

Den goda populismen – och den onda

Ur den goda populismen föds skatterevolter, protester mot myglände politiker osv. Vanliga människor slår näven i bordet och tar saker och ting i egna händer. Ur den onda populismen föds konflikter och enkla lösningar, skriver Janerik Larsson i dagens debattartikel.

Något av det värsta en politiker kan anklagas för är att vara populist; att vara beredd att sälja allt för några extra röster, att ständigt vika sig för minsta lilla krusning i den allmänna opinionen, väjda till det lägsta hos sina väljare och lova tillfredsställa deras mest kortsiktiga och banala önskemål.

Debatt

Det enda som möjligen är värre är att pekas ut som maktfullkomlig; en självgod maktmänniska som gör det mandatfördelningen tillåter, oavsett vad det folk av vilket man är vald tycker. En machiavellisk furste utan förmoda att förstå annat än maktbalansens kyliga matematik.

Detta är en uppenbar motsättning i den representativa demokratin. Å ena sidan den gränslösa lyhördheten, eller snarast medlidenhet, inför diverse – ofta medialt registrerade – "opinioner". Å den andra politiker på skrämmande stort avstånd från sina väljare, och ganska ointresserade av vad den vanlige väljaren egentligen tycker.

Populismen är farlig, men också nödvändig. Jag tror att det egentligen rör sig om två sorters populism. En god och en ond.

Den goda populismen bejaktar – ja, hyllar – den lilla människans rätt att revoltera, att säga ifrån och tvinga Makten på knä. Ur denna rätt föds civilkuraget. När Makten faller sina domar hörs ett obstinat "varför då?", från små enkla människor som inte nöjer sig med maktspråket, utan kräver argument och förklaringar. Detta är det bästa vaccinet mot totalitära idéer.

Rädsla

Den onda populismen exploaterar den lilla människans rädsla, otrygghet och okunnighet. Denna exploatering hetsar de små människorna mot varandra och berövar dem kraft att ifrågasätta Makten. Ond populism lovar en grupp trygghet och lycka på bekostnad av en annan grupp.

Ur den goda populismen föds skatterevolter, protester mot myglände politiker och så vidare. Vanliga människor slår näven i bordet och tar saker och ting i egna händer. Vardagligt personligt ansvar.

Ur den onda populismen föds konflikter och enkla lösningar. Ett syndabockstänkande om livet som ett nollsummespel – allt är "deras" fel, för att "vi" ska få mer måste "dom" få mindre.

Den svenska populismen har många olika skepnader, en hel del ganska anorlunda än de vi är vana vid att förknippa med populism. Bert Karlsson må vara symbolen för en modern svensk populist, men han är alls inte den enda. Det finns betydligt fler, och mer inflytelserika, representanter.

1. Miljöfundamentalismen, som skrämmer vettet ur vanliga människor med sina hot om miljöförstöring och resurskris, och som ur denna rädsla hoppas kunna utvinna stöd för oerhört omfattande inskränkningar i mänsklig frihet och välfärd. En levande miljö är en förutsättning för vår civilisation. Men en miljöfascism som vill offra grundläggande mänskliga värden för att säkra en slags "balans" mellan människa och natur skapar betydligt större problem än den löser.

2. Den greiderianska, eller kanske snarare petterssonska, vänstern. Inspirerad av sin vältiltade domprost Göran Greider lovar ett antal debattörer på socialdemokratiens vänsterkant – med Keneth Pettersson som galjonsfigur – välfärd och trygghet, bara gamla tiders politik röstas tillbaka. Folkhemmet ska återupprättas, 60-talet återinföras. En växande offentlig sektor, höjda skatter, utträde ur EU och en stark stat är lösningen, menar de. Detta budskap drivs hem, med massmedias benägna bistånd, med hjälp av lika delar vältiltighet och ekonomisk okunnighet.

3. "Nydemokratismen" som populistisk strömning lever kvar i folkdjuret, även om själva partiet sedan länge insomnat. Minskad byråkrati, färre politiska privilegier och "sunt förnuft" – åter förvisso just förnuftigt (även om man kan tvivla på att det räcker). Men när dessa förslag kombineras med främlingsfientlighet, förespråkande av dödsstraff och annat av det slaget blir det bara djupt obehagligt.

4. Också den mer uttalade "rasismen" är i allt väsentligt en slags populism. De övertygade rasisterna – de som verkligen tror att skillnader mellan olika "raser" gör dem själva mer värda än andra – är lyckligtvis mycket få. För de andra är det mer en fråga om att skyla ena tillkortakommanden på någon annan. Att identifiera "dom" som "vi" måste hålla ihop mot. Att sparka nedåt. Och det mest tacksamma offret är givetvis flyktingar. Detta syndabockstänkande ska inte på något sätt bagatelliseras. Utan sådana känslor hade Nazityskland kanske aldrig blivit verklighet. Men drivkraften är just populism, snarare än rasism i egentlig mening.

5. En särskild sorts, mycket aktuell, populism är "procen-tismen". Föreställningen att Sveriges ekonomiska problem kan lösas genom att ersättningsnivåerna i socialförsäkringarna återställs till 90 procent (eller gärna höjs ytterligare något. Varför inte 100 procent? 110 procent?!). Egentligen är det obegripligt hur någon kan tro att en sådan åtgärd skulle kunna bryta den onda

cirkel som decennier av ekonomisk tillbakagång, urholkade statsfinanser och försämrad konkurrenskraft orsakat. Men de 90 (+) procenten är ett valt stridsrop. Det är mycket konkret, det symboliserar "den gamla goda tiden" och det kommer nog aldrig att bli verklighet. Det sista är särskilt viktigt. Därmed slipper ju förespråkarna hantera besvikelsen sedan problemen visat sig kvarstå även när den magiska gränsen uppnåtts.

6. Sist och slutligen skallet mot de fria kapitalrörelserna. I en politisk kultur där alla pengar uppfattas som statens egendom – fria att disponeras för de behov den politiska debatten föder – sticker de internationella kapitalströmmarna i mängas ögon. Alla dessa miljarder som bara flyter runt, "till ingen nytta", samtidigt som det måste sparas i a-kassan!

Den populistiska potentialen i dessa krav är betydande. Ingen känner en sån där "valutaspekulant", men alla känner någon som har svårt att få pengarna att räcka till. Att "spekulanterna" bland annat förvaltar våra pensionspengar och kapitalet i de företag där vi arbetar, är inget man behöver bry sig om. Kläm åt dem bara!

Avvikelser

Den onda populismen tar sig många olika uttryck, men logiken är alltid densamma. Fienten är varje förändring, varje skillnad, varje "orättvisa", varje avvikelse. Den föraktar det udda, ovana och främmande, och kan därför vändas såväl mot valutahandlare som mot flyktingar. Den drömmer om de enkla lösningarna. Om det sunda förnuft eller den undergörande teori som bär svaret på alla frågor. Den längtar efter en stark man eller en upplyst elit som förmår lägga allt till rätta.

Sverige har länge varit förskonat från ond populism i dess raste form. Det populis-

tiska trycket har letts in i folk-rörelsernas och de politiska partiernas kanaler, och därmed dämpats något. De populistiska utbrotten har funnits där, men de har tvingats följa den ordinarie politikens manus.

Nu förändras detta. Strukturerna löses upp, lojaliteterna mattas av. Detta är naturligtvis i mycket ett resultat av det socialdemokratiska sönderfallet. Sprickan efter EU-omröstningen har aldrig slutits utan snarast vidgats ytterligare genom nedskärningar, EU-val, Sahlns kortsikande och nu senast HSB-affären.

Skandaler

I bakgrunden ligger ett brus av kommunala skandaler med socialdemokratiska politiker på de anklagades bänk: Göteborg, Motala, Örebro... Drevet går, och de vanliga så trogna partiaktivisterna blir allt mer otåliga. Allt fler "känner inte igen partiet". Gudrun Schyman och Birger Schlaug gynnars händerna.

Men det finns också andra förklaringar. Inom politiken bidrar givetvis förvirringen bland de borgerliga partierna till att populisterna vädrar morgonluft. När ett vacuum lämnas i debatten kommer det obevekliga att fyllas. Ledar- och visionslösheten i svensk borgerlighet är påtaglig. En partiledare har gjort sig till språkrör för regeringen, en annan befinner sig i mestadels utomlands och de två kvarvarande förefaller närmast ha gått under jorden.

Ytterligare krafter bidrar till splittringen. Allt mer specialiserade sårntressen, som likt företag söker allt smalare nischer i den hårdnande konkurrens, ställer allt tydligare och mer konkreta krav. Den mediala tyggheten späds på av den aldrig sinande strömmen av skandaler – vad blir en bättre löpsedel än en ny "affär"? Det politiska perspektivet blir allt kortare i takt med att krismed-

vetandet avtar. Nu vill folk ha besked: när är det över? När blir allt som vanligt igen? Finns det förresten någon kris – egentligen?

Den goda populismen har inte mycket att sätta emot. Den lovar ingen frälsning, inga enkla lösningar. Budskapet är mer krävande än befriande. Det handlar om att ta ansvar – för sig själv, sina nära och för samhället i stort. Om att göra det bästa av sin situation, besträva de utmaningar som finns. Att göra det själv.

Det kärva budskapet sammanfattades av Göran Skytte i en av hans smått unika krönikor i Af-tonbladet, under rubriken "Krisen kan göra vår framtid bättre":

"Vi lär oss att man egentligen inte kan lita på någon annan. Du kan inte lita på banken. Inte på ATP. Inte på Tant Kom-munen, inte på Farbror Staten, inte ens på Moder Svea. Det positiva är att vi lär oss stå på egna ben. Tilltron på politiker minskar. Det är ibland bra. Många av dem förtjänar inte den tilltron. De har inte varit bra på att sköta Sverige. Vi lär oss att vi måste lita mer på oss själva än på dem. Lita mer på vår egen styrka och förmåga."

Detta är den goda populismen. Det självklara utropet att "jag vet bäst!", att man som enskild liten människa faktiskt vet bättre än politiker, byråkrater, ekonomer, direktörer och socialsekreterare hur man vill leva sitt liv. Att hierarkierna förtjänar förakt snarare än respekt. Att Makten har fel.

Denna slags populism må stundom ta sig märkliga, ja rent av bisarra, uttryck. Men den individualism och det personliga ansvar den bygger på är oerhört värdefull. Ett samhälle som inte lyckas förmedla denna slags uppstudsiga, goda, populism till sina medborgare kommer inte att lyckas med särskilt mycket annat heller.

JANERIK LARSSON

